

ACC. N:R M. 16596: 1-11.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Birger Ahström*
Härad: ..... Berättare: *Hjalmar Hallqvist, Lund*
Socken: *Lund m. fl.* Berättarens yrke: *typograf*
Uppteckningsår: *1966* *se uppt!* Född år *1898* i *Ljöö, I. Årums an.*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Typografminnen. s. 1-11.

*(gäller även Ljöö
m. fl. platser)*

*(eft. nummer.
fs. lista; se
rundskrivelsen)*

Skriv endast på denna sida.

ACC. N:R M. 16596:/.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jag började i yrket 1915, i februari. Då gick jag samtidigt och läste för prästen. Tryckeriet hette Nordwall & Co i Sjöbo. Lönen var 4 kronor i veckan under den tid jag gick som läs barn. Vi läste mitt på dagen men vi måste vara tillbaka på arbetet före klockan tre på eftermiddagen. När konfirmationen var över och jag arbetade hela dagen ökades lönen till 5 kronor i veckan. Andra året fick jag 8 kronor, tredje året 11 och fjärde året 14 kronor i veckan.

Jag är född i Sjöbo, far hade ett litet lnatbruk eller vad man ska kalla det där. Gården var ett trelänge-ställe. Huset hade halmtak och korsvirke, men det vitputsades senare, jag minns inte riktigt när. Eftersom "de gamla" inte längre var kvar och bodde där, hade vi gott om plats, fyra rediga rum och kök. Men mycket jord hörde det inte till. Vi kunde inte klara oss på bara gården, så far arbetade också i tegelbruket.

Att jag blev just typograf - ja, det fanns minsann inte så många

ACC. N:R M. 16596:2.

2
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

yrken att välja på i Sjöbo på den tiden. Där var en mekanisk verkstad och så tryckeriet. Och just då expanderade tryckeriet och man började anställa lärlingar. 1917 var vi hela 9 stycken pojkar som arbetade där. Men då fanns det bara en enda utlärdsättare!

Arbetstiden var 56 timmar i veckan, och vi var då inte organiserade.

Lärlingstiden var 4 år, där som annorstädes. Vi fick hjälpa till med allt och började med enklare saker som kuvert och sånt, och sen fick vi fortsätta med fraktsedlar, räkningar och andra svårare saker. Gullberg, så hette sättaren, lärde oss sätta, och så fick förstås de äldre pojkarna hjälpa och visa de som kom som nya. Den yngste fick vara lite sprinpojke, men det fanns en särskild springpojke anställd för ärenden utom tryckeriet.

1916 kom den förste sättaren utifrån, men han stannade inte så länge. Han kom från Lund och hette Urstadius. Dom påstod att han tagit studenten och var familjens svarta får, men jag vet inte. Hanssatt rätt ofta på Gästis.

ACC. N:R M. 16596:3.

5
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När jag jobbat ett år satte tryckpressens fotogenmotor eld på tryckeriet. Hela vindsvåningen och papperslagret brann upp. Brandkåren var där och dränkte hela lokalen, så vi fick torka vatten i fjorton dar efteråt.

Förresten torkade också vårt eftermiddagskaffe in med det. Vi fick nämligen kaffe uppe i boktryckarens kök varje eftermiddag vid tre-tiden. Men efter branden utrymdes hela boktryckarens lägenhet, och där lae man sätteriet. Själv flyttade han till ett annat hus i Sjöbo. Det där fick till följd, att sätteriet låg i ett annat hus än tryckeriet, och det var ju besvärligt. Vi fick bära formar över gården, och det kunde vara rätt så ~~my~~ tungt ibland. En gång snubblade Gullberg med ett bräde med åtta sidor. Då fick vi lärlingar lägga oss och plocka stil i gruset.

Efter branden blev huset helt ombyggt. Man drog in elektricitet. Tidigare hade vi haft gaslampor med strumpa.

Någon större skillnad mellan lärlingar och utlärdas fanns inte i Sjöbo. Det är klart att man var lydig mot äldre folk, men Gullberg var hygglig, och det var Urstadius också. Men efter

ACC. N:R M. 16596:4

4
FOLKLIVS-
ARKIVET

honom kom det en anna lundabo, Mankell tror jag han hette, och han ville införa lite strängarr ordning. Men det gick inte. De äldre var på honom och sa att han skulle inte vara dum mot pågarna. LUND

Så blev jag utlärd. Någon fest hade vi inte. Och jag slutade strax efter i Sjöbo och började på Lindbergs Blankettförlag i Skurup. Där stannade jag ett halvt år. Sen var det dags att fara till Ystad och exercera.

Efter exercisen kom jag till Simrishamnsbladet, där jag vikarierade för en som var sjuk. Men sen kom han tillbaka, och hösten 1920 ströps allt. Jag blev arbetslös som så många andra. Jag fick gå hemma. Ibland hade jag arbete. Jag minns att jag planterade skog vid Övedskloster och att jag jobbade lite med att lägga ned kloakrör.

Men 1923 kom jag tillbaka till Simrishamnsbladet. Den sätaren jag vikarierat för dog och jag fick ta hans plats. På Simrishamnsbladet stannade jag till 1936. Då flyttade jag till Linköping, till Östgötatidningen. Den är nedlagd nu. 1941 flyttade jag till Vimmerbytidningen. Där var jag till 1946, då jag började på Lunds Dagblad.

ACC. N:R M. 16596:5

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Det var trevliga ställen att arbeta på allesammans, och arbetsplatserna så ut som de brukar göra på småtidningar. Ett handsätteri, ett maskinsätteri en ombrytarbänk och en liten rotationspress.

Några direkt ohälsosamma lokaler har jag väl inte arbetat i, och någon som fått blyförgiftning~~x~~ känner jag inte till. Det vet jag ingenting om.

Arbetstiden - i Sjöbo började vi 6.30 och hade $\frac{1}{2}$ timmes frukost och 1 timmes middag. Det var 10 timmar om dagen, utom för lärlingar under 16 år, som arbetade 8 timmar. Någon särskild sommartid hade vi inte. Övertid var inte vanlig, och dan var gudi nog lång ändå. Men jag minns att vi ~~ax~~ arbetade en hel natt en gång med ett stort jobb. Då gav boktryckaren oss mat på natten och så blev vi fria nästa dag som compensation.

På tidningarna hade vi lunch mitt på dagen. Då cyklade jag hem och åt. Övertid hade vi inte så mycket. I normala fall vill säga. Under kriget var det värre. Då var ju så många inkallade. Vi skulle t.ex. vara fem maskinsättare i Vimmeby, men ibland var vi bara två. En gång hade vi inte en enda ombrytare, och då

ACC. N:R M. 16596:6.

6
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

fick jag lämna sättmaskinen och rycka in där. Värst var det vid jul med all julannonsering. Då kunde det bli rätt mycket övertid. Men det fick vi ju ersättning för.

1918 tror jag det var jag hade semester för första gången. Man drog av en viss summa på lönen varje vecka och betalade ut den semesterveckan. En vecka fritt hade vi. Jag var hos far och mor. Senare brukade jag cykla omkring i Sverige på semestern. De sista åren har jag följt med bussar utomlands.

Trivseln på arbetsplatsen har alltid varit rätt god, och jag tror att de flesta typografer trivs med jobbet. Men jag har ju varit anställd på mindre ställen och där är kanske allting lite personligare. Vi var goda vänner alla, men utanför arbetet träffades vi inte så mycket.

Några originella kollegor har jag inte haft några, det var nog mest förr såna fanns. Men jag har ju hört berättas om de gamle. I Sjöbo hade man förr i världen en murare som jobbade extra på vintern som sättare! Han var ju arbetslös på vintern, då byggdes det ju ingenting, och han brukade hänga på tryckeriet i den goda värmen, som man säger. Sättaren lärde honom kasten och han brukade sätta lite grand för skojs skull. Så sa boktryckaren till honom,

ACC. N:R M. 16596:7

7
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

att han kunde väl hjälpa till i sätteriet när de hade mycket att göra. Han skulle få 5 kronor i veckan. Det gick han med på, men redan andra dagen begärde han löneförhöjning. Men då sa boktryckaren att passade det inte kunde han sticka sin väg, och då var det slut med att hänga i värmen inne i tryckeriet också. Då stannade han.

I Simrishamn berättade man om Nyaste Simrishamns-Bladet, en tidning som grundades före min tid. Simrishamns-Bladet och Nyaste Bladet gjorde ingenting annat än ställde till jäkelskap för varandra. En gång bjöd Nyaste Bladet den andra tidningens tryckare på brännvin, så de blev fulla och inte orkade trycka tidningen ordentligt. Men det hade visst dålig effekt, för Nyaste Bladet fick lägga ner efter ett par år i alla fall.

I Simrishamn berättade de också om en gammal maskinsättare, som alltid lagade ~~middag~~^{middag} på arbet. Han åt alltid samma sak: kall strömming och potatis. Potatisen kokte han i en kastrull som han värmdde över grytan till sättmaskinen.

De stora tekniska förändringarna har jag inte varit med om. Men jag har hört berättas att i Simrishamn drogs pressen för länge sen med ett stort svänghjul av en stackars halvtokig från fattig-

ACC. N:R M. 16596:8.

8
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

huset. Därefter hade de en anordning med hästvandring ute på gården. Den avlöstes av en fotogenmortor, men den var borta när jag kom. Då var där elektriskt.

Lönen har alltid varit rätt god, och jag har alltid haft bättre betalt än vad avtalet sagt. Nattskiftet som vi har på tidningarna är ju också rätt bra betalda. 1914 minns jag vi hade ett gyllene avtal, ja jag var ju bara lärpojke på den tiden. Men då var typograflönen hög. Tyvärr kom ju kriget strax efter avtalet ingåtts, priserna steg, men lönen var låst i avtalet. Det blev rätt dåligt till sist. Men sen har det ju blivit bättre, och det är ju till stor del fackföreningens förtjänst.

Fackföreningarna har ju gjort mycken nytta. Om man blev sjuk, t.ex., hade Typografförbundet en väldigt fin sjukkasse. Redan 1927 hade vi obegränsad sjukhjälp. Vår sjukkasse låg till grund för den stora sjukkassereformen ~~1927~~ 1934. Vid den sista sjukkassereformen togs den obegränsade sjukhjälp bort, nu är det högst tre år, och det är ju strängt taget en försämring. Vi har alltid haft höga avgifter, ~~men~~ om man varit i behov, så har man ju fått något också.

ACC. N:R M. 16596:9.

9
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

På senaste tiden har man även infört hjälp åt familjen vid dödsfall, men det existerade inte förr.

Fackföreningen har jag till hört sen 1917. Det hände i Sjöbo. Dit kom en tryckare från Malmö som hette Pettersson. Han plockade in oss. Boktryckaren var arg, ~~xx~~ men det hjälpte inte. Han sa till oss, att de som gick med i fackföreningen fick gå, och då var sammanhållningen så stor, att vi gick allesammans. Då sa boktryckaren att vi skulle komma tillbaka, allesammans utom den där jävla Pettersson. Men det ville vi inte om inte Kalle (Pettersson) fick komma med. Till slut lugnade boktryckaren ned sig, och vi bildade en avdelning i Sjöbo. Som organiserade fick vi arbeta 51 timmar i ~~xxxxxx~~ ^{stället} för 56. Men nu var det så, att vi var bättre betalda än avtalet. Vi hade 28 kronor för 56 timmar, och avtalet gav bara 17 för 51. Det ville boktryckaren betala, men då sa förbundet, att han inte fick sänka lönen utan basera timplönen på 28 kronor för 56 timmar, dvs 2 kronor i timmen, och så blev det också.

Det var alltså lite kärvt i början. Jag var kassör, och far min var förresten ordförande i grovfack i Sjöbo. När vi typografer organiserade oss var det bara grovarbetarna och gjutarna som

ACC. N:R M. 16596:10.

10
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

var organiserade därhemma. Det kan låta lite lustigt att just jag som bara var grabb var kassör, men det var jag faktiskt.

Men en gång fick jag faktiskt ett erkännande av boktryckaren för min fackliga insatser. Det var en grabb som ville sluta och gå sin väg omedelbart. Men då sa jag till honom, att sånt där går inte för sig nu när du är fackansluten, du får ha uppsägningstid som alla vi andra. Och så blev det också. Då sa boktryckaren till mig att fackförningen är inte så förbaskat dum alla gånger!

Angående bostäder: de flesta typografer jag känner bor i lägenheter, några bor i egna hus. Jag bodde i lägenhet i Simrishamn som nygift, men när vi varit gifta i fem år byggde jag ett eget hus. Det var så billigt att bygga 1925, tomtmarken var donationsjord och såldes av stan för 60-70 öre kvm. Det var en liten trevlig kåk, med tre rum på nedre botten och två på vinden. Den sålde vi när vi flyttade från stan. Sen dess har jag bott i lägenhet. När vi kom till Lund köpte jag en trerummare i HSB och här har jag bott sen dess.

Fritid och fester: Simrishamn, Tommelilla, Ystad och Skurup slog sig samman om fester. Man åkte buss till någon av dessa orter, där lokalavdelningen var värd. Det blev lite kaffe och lite øvec

ACC. N:R M. 16596://

när man kom, sen var det en liten utflykt kanske med bad. På kvällen var det riktig middag med dans. Vi brukade betala sådär tre kronor per person, resten togs ur förbundskassan. Fruarna var alltid med. Några barnfester hade vi inte, men på de tidningar jag varit bjöd alltid redaktören glyttarna på julfest.

I Linköping hade vi ett sånt trevligt semesterhem, och där hade vi alltid en stor sommarfest.

I Vimmerby hade vi alltid en liten fest vid årsmötet, endast vi, inte fruarna.

Men i Lund hade vi en stor familjefest efter årsmötet i februari. Dom festerna var alltid så roliga, för i Lund finns så många typografer, så det blir ju lite fläkt och fart över det hela!

//
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND